

מנטליות קורבן, הפיכת מישהו לשעיר לעזאזל, דה-הומניזציה: הדרך לרצח עם

המסלול ההיסטורי של גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה והפעולות של ישראל נכון ל-17 במאי 2025 חושפים דמיון עמוק ומטריד בדרך שבה מנטליות קורבן של אומה יכולה להוביל למיקוד שיטתי של קבוצת מיעוט, שמסתיים בסופו של דבר ברצח עם. בשני המקרים מודגם דפוס של טיפוח נרטיב של קורבנות לאומי, האשמת מיעוט באתגרים חברתיים, דה-הומניזציה של הקבוצה הזו, הסתה לאללימות נגדם, ותוצאה במעשי רצח עם. המסה הזו בוחנת את פעולותיה של ישראל נגד הפלסטינים – דרך רטוריקה ציבורית, פעולות צבאיות, דוחות זכויות אדם, וניתוחים אקדמיים – ומשווה אותן לטיפול של גרמניה ביהודים בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20, שהוביל לשואה.

I. מנטליות קורבן: הבסיס לאגרסיה

גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה (1919–1939): בעקבות מלחמת העולם הראשונה, גרמניה טיפחה תחושת קורבן עמוקה, שהוזנה על ידי חוזה ורסאי, שהטיל פיצויים כבדים ואובדן שטחים. הנרטיב הזה הציג את גרמניה כמדוכאת באופן לא צודק, מרומה על ידי כוחות פנימיים שחלשו על מעמדה. דרך תעמולה, חינוך ושיח ציבורי, התנגדו הגרמנים לראות את עצמם כקורבנות, תוך התמקדות בסבל הלאומי ובצורך לשחזר את תהילתם הקודמת. המנטליות הזו, המסומנת ברחמים עצמיים וסירוב להכיר בתפקידה של האומה באתגר שלה, הניחה את היסוד למדיניות אגרסיבית נגד אלה שנחשבו אחראים למאבקי גרמניה.

ישראל (1948–2025): הזהות הלאומית של ישראל מעוצבת באופן עמוק על ידי הטראומה של השואה, שגבתה את חייהם של 6 מיליון יהודים והותירה השפעה מתמשכת על התודעה היהודית. העיקרון של "לעולם לא שוב" ממקם את ישראל כקורבן נצחי, תחת איום מתמיד מכוחות המבקשים את השמדתה, המזכירים את הרדיפה הנאצית. המאמר בוויקיפדיה על מנטליות קורבן מזהה מאפיינים כמו רחמים עצמיים, אליטיזם מוסרי, וחוסר אמפתיה, שהם משובצים עמוק בחברה הישראלית. חינוך שואה, אזכרות לאומיות ורטוריקה פוליטית מחזקות את הקורבנות הזה, לעיתים קרובות מקשרות את הטראומה ההיסטורית לאיומים עכשוויים כמו התנגדות פלסטינית. המנטליות הזו בולטת בתגובתה של ישראל לביקורת בינלאומית – כמו התיק של דרום אפריקה בבית הדין הבינלאומי ב-2024 – שבה האשמות ברצח עם מושלכות כהתקפות אנטישמיות על זכותה של ישראל להתקיים, המשקפות רגישות יתר לביקורת וצורך בהכרה בסבלה.

מקבילה: שתי האומות טיפחו מנטליות קורבן שהפכה את הדינמיקה של תוקפן-קורבן. גרמניה הציגה את עצמה כקורבן של בגידה ודיכוי, בעוד שישראל רואה את עצמה כקורבן של אגרסיה אנטישמית, שורשית בזיכרון השואה. המנטליות הזו, כפי שמתוארת במאמר הוויקיפדיה, מטפחת סירוב לקבל אחריות – גרמניה על תפקידה במלחמת העולם הראשונה, ישראל על תפקידה בכיבוש – ומאפשרת לשתיהן להצדיק אלימות נגד מיעוט שהפך לשעיר לעזאזל.

II. הפיכת מישהו לשעיר לעזאזל: האשמת המיעוט באתגרים חברתיים

גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה: בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20, גרמניה הפכה את היהודים לשעירי עזאזל על צרותיה החברתיות, מייחסת משברים כלכליים כמו היפר-אינפלציה של 1923, אבטלה וירידה תרבותית להשפעתם. תעמולה הציגה יהודים כניצים לא נאמנים שמנצלים גרמנים, מסגרת אותם כאויב פנימי האחראי למאבקי האומה. הנרטיב הזה חוזק דרך תקשורת, חינוך ומדיניות ציבורית, כמו חוקים ששללו יהודים מתפקידים ציבוריים, ומקבעים את התפיסה שהם שורש הצרות של גרמניה.

ישראל: מאז הקמתה ב-1948, ישראל מאשימה באופן עקבי את הפלסטינים באתגרי הביטחון והפוליטיקה שלה, לעיתים קרובות מתעלמת מהדיכוי שיטתי הנגרם על ידי הכיבוש. המאמר מ-2023 על הריגת 36 ילדים פלסטינים בגדה המערבית ממחיש זאת, שכן כוחות ישראלים הצדיקו את מותם על ידי סימון הילדים כטרוריסטים על מעשים קלים כמו זריקת אבנים, והופכים אפילו את הצעירים ביותר הפלסטינים לשעירי עזאזל למהומות. המתקפה ב-7 באוקטובר 2023, שדווחה בתחילה כטבח בהנהגת חמאס שגרם למותם של 1,195 ישראלים, שימשה להשחרת האוכלוסייה הפלסטינית כולה. עם זאת, חקירות מאוחרות יותר הראו כי שימוש צה"ל בהנחיה חניבעל – שימוש בכוח לא מפלה כדי למנוע חטיפת חיילים ישראלים, אפילו על חשבון חיי ישראלים – תרם לאלו הקורבנות, עם דיווחים המצביעים על אש ממסוקים וירי טנקים שגרמו למותם של שבויים ישראלים לצד לוחמי חמאס. למרות זאת, הנרטיב הרחב הופך את כל הפלסטינים לשעירי עזאזל, כפי שמשתקף בדוחות זכויות אדם מדצמבר 2024 המתעדים אלימות שיטתית נגד אזרחים. רטוריקה ציבורית, כמו קריאות "מוות לערבים" במצעד דגלי ירושלים ב-2023, מחזקת עוד יותר את הפיכת הפלסטינים לשעירי עזאזל, ומשתמעת מכך שנוכחותם עצמה היא בעיה, רגש שמקבל הד גם ממנהיגים ימניים קיצוניים שמציגים פלסטינים כמכשולים להישרדותה של ישראל.

מקבילה: שתי האומות הפכו מיעוט לשעיר עזאזל לבעיות חברתיות. גרמניה האשימה יהודים בבעיות כלכליות ותרבותיות, בעוד שישראל מאשימה פלסטינים באיומי ביטחון, לעיתים קרובות מתעלמת מתפקידו של הכיבוש בהזנת ההתנגדות ומפעולותיה שלה, כמו תרומת הנחיה חניבעל למותם של ישראלים ב-7 באוקטובר. המאפיין במאמר הוויקיפדיה של "זיהוי אחרים כגורם למצב לא רצוי" בולט בשני המקרים, עם גרמניה שמכחישה את כשלונותיה שלה וישראל שמסיטה אחריות, ומצדיקה פעולות אגרסיביות נגד הקבוצה שהפכה לשעיר עזאזל.

III. דה-הומניזציה והסתה לאלימות

גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה: דה-הומניזציה הייתה אבן פינה במדיניות של גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה, עם תעמולה שתיארה יהודים כאיומים תת-אנושיים על הגזע ה"ארי". תקשורת ומסעות ציבוריים הפשיטו את היהודים מאנושיותם, תיארו אותם כסכנות חברתיות. הרטוריקה הזו הסיתה לאלימות, עם עצרות המונים ששיבחו את עליונות גרמניה תוך השמצת יהודים, ומנרמלות עוינות. עד 1938, אלימות מוסמכת על ידי המדינה נגד קהילות יהודיות פרצה, תוצאה ישירה של שנים של תעמולה דה-הומנית ששיתקה את האוכלוסייה כלפי יהודי.

ישראל: דה-הומניזציה של ישראל כלפי הפלסטינים בולטת הן ברטוריקה והן בפעולות. מצעד דגלי ירושלים ב-2023, שבו משתתפים קראו "מוות לערבים", משקף הסתה ציבורית לאלימות, תוך הצגת הפלסטינים כאויב קולקטיבי שראוי למוות, דומה לסיסמאות העוינות בעצרות גרמניות. המאמר מ-2023 על הריגת ילדים פלסטינים בגדה המערבית מדגים עוד יותר את דה-הומניזציה הזו, שכן ילדים נתפסו כטרוריסטים שיש לנטרל, עם כוחות ישראלים שמראים מעט התחשבות באנושיותם, לעיתים קרובות מצדיקים כוח קטלני נגד מעשים קלים. בעזה, דוח זכויות האדם מדצמבר 2024 מדגיש אלימות שיטתית, כולל התקפות על תשתיות אזרחיות כמו בתי חולים והטלת תנאי רעב, המפחיתים פלסטינים למטרות בלבד במסע צבאי, ללא התחשבות באנושיותם הבסיסית.

מקבילה: שתי האומות דה-הומניזו מיעוט כדי להסית לאלימות. גרמניה השתמשה בתעמולה גלויה כדי להציג יהודים כתת-אנושיים, בעוד שדה-הומניזציה של ישראל היא מעשית, מתייחסת לפלסטינים כטרוריסטים שיש להשמיד, כפי שנראה בראיות. המאפיין של "חוסר אמפתיה" במאמר הוויקיפדיה בולט בשני המקרים – גרמניה התעלמה מסבל יהודי, וישראל מתעלמת מחיי פלסטינים, ומנרמלת אלימות נגד הקבוצה הדה-הומנית.

IV. קליימקס ברצח עם

גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה עד מלחמת העולם השנייה (1939–1945): המסלול של גרמניה הסתיים בשואה, שהחלה ב-1941, והובילה לרצח עם של 6 מיליון יהודים. זה היה התוצאה של שנים של השמדה, הפיכת מישוהו לשעיר לעזאזל, ודה-הומניזציה, עם המדינה שמשתמשת בשיטות שיטתיות – מחנות מוות, ירי המוני ורעב בגטאות – כדי למגר את האוכלוסייה היהודית. הכוונה להשמיד את הקבוצה הייתה ברורה, עומדת בהגדרת אמנת רצח העם של האו"ם, והוצדקה על ידי מנטליות קורבן שתיארה יהודים כאיום קיומי על הישרדותה של גרמניה, ששיתקה את האוכלוסייה כלפי הזוועות שנעשו.

ישראל (2023–2025): פעולותיה של ישראל נגד הפלסטינים, בעקבות המתקפה ב-7 באוקטובר 2023, הסתיימו ברצח עם, כפי שאושר במאמר מחקרי על רצח עם מ-NRC ממאי 2025, שמציין שחוקרים פה אחד מסווגים את פעולותיה של ישראל בעזה כ"רצח עם", ודוח אמנסטי אינטרנשיונל מדצמבר 2024. הראיות כוללות:

- **אלימות שיטתית וחיסכון:** הדוח מדצמבר 2024 מתעד התקפות על תשתיות אזרחיות, כמו בתי חולים, והטלת תנאי רעב, לצד מניין מתים של יותר מ-44,000 פלסטינים ו-1.9 מיליון נעקר נכון לנובמבר 2024, לפי UNRWA.
 - **כוונה:** האופי השיטתי של פעולות אלה, שמכוון להפוך את עזה לבלתי ראויה למגורים, תואם את קריטריוני אמנת רצח העם של האו"ם – הריגה, גרימת נזק חמור, והטלת תנאים שמביאים להשמדה פיזית.
- מנטליות הקורבן של ישראל, כפי שמתוארת במאמר הוויקיפדיה, מאפשרת רצח עם זה דרך מאפיינים כמו אליטיזם מוסרי (ראיית ישראל כעליונה מוסרית), חוסר אמפתיה (התעלמות מסבל פלסטיני), ורומיניציה (התמקדות בטרואמה של ישראל), המצדיקים את ההשמדה השיטתית של הפלסטינים כמעשה "הגנתי" נגד איום תפוס.

מקבילה: שתי האומות הסתיימו במסלוליהן ברצח עם, מונע על ידי מנטליות קורבן. השואה של גרמניה ורצח העם של ישראל בעזה כוללים אלימות מונעת על ידי המדינה שמכוונת נגד מיעוט להשמדה, באמצעות שיטות שיטתיות (הרג, חיסכון) ומציגות כוונה ברורה למגר את הקבוצה. ההיקף שונה – 6 מיליון יהודים לעומת 44,000+ פלסטינים – אך הכוונה והמנגנונים דומים להפליא.

V. אזהרותיו של ניטשה: השינוי דרך מנטליות קורבן

הציטוטים של ניטשה – "מי שמקיים מאבק עם מפלצות צריך להיזהר שלא יהפוך בעצמו למפלצת בתהליך" ו"אם אתה מביט לתהום, התהום מביטה חזרה אליך" – מציעים עדשה פילוסופית להבין כיצד מנטליות קורבן משנה את שתי האומות לגורמי רצח עם.

קיום מאבק עם מפלצות

- **גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה:** גרמניה סימנה יהודים כ"מפלצת" המאיימת על הישרדותה, והשתמשה בנרטיב זה כדי להצדיק את גירושם והשמדתם הסופית. בקיום מאבק נגד הרוע התפוס הזה, גרמניה הפכה למפלצת, דה-הומניזה יהודים דרך תעמולה וביצועה רצח עם בשואה.

- **ישראל:** ישראל ממקמת פלסטינים כ"מפלצות", לעיתים קרובות משווה אותם לדיקטטורים היסטוריים, כהצדקה לפעולותיה. עם זאת, בכך היא מאמצת טקטיקות מפלצתיות – הרג ילדים בגדה המערבית, התקפות על תשתיות אזרחיות בעזה, ורצח עם, כפי שמעידים דוח זכויות האדם מ-2024 והמאמר מ-NRC מ-2025. מנטליות הקורבן, עם אליטיזם מוסרי שלה, סולחת למעשים אלה כהכרחיים להישרדות, דומה להצדקות של גרמניה.

מבט לתהום

- **גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה:** ההתמקדות של גרמניה בתלונותיה שלאחר מלחמת העולם הראשונה – "התהום" של ההשפלה הלאומית – הובילה אותה לשקף את החושך הזה, ירידה לשחיתות מוסרית עם השואה, כשהפכה לרע שהיא טענה להתנגד לו.

- **ישראל:** ההתמכרות של ישראל לטראומת השואה – "התהום" של הסבל ההיסטורי – משתקפת בפעולותיה, כשהיא מבצעת רצח עם בעזה, משקפת את הזוועות שהיא נשבעת למנוע. המאפיינים של חוסר אמפתיה ורומיניזציה במאמר הוויקיפדיה מחמירים את הירידה הזו, כשישראל מתמקדת בכאבה שלה ומתעלמת מסבל פלסטיני.

מקבילה: אזהרותיו של ניטשה מדגישות את הכוח המשנה של מנטליות קורבן בשתי האומות. בקיום מאבק נגד אויב תפוס, הן הופכות לגורמי רצח עם; במבט לתהומות הטראומה שלהן, הן משקפות את החושך הזה, מאמצות את הטקטיקות של דיקטטוריהם ההיסטוריים.

VI. השלכות רחבות יותר וחששות אתיים

המקבילות בין גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה לישראל נכון ל-17 במאי 2025 חושפות דפוס מסוכן: מנטליות קורבן, כשהיא מועברת לנשק, יכולה להוביל להשמדה שיטתית של קבוצת מיעוט. המסלול של גרמניה – משנות ה-20 המוקדמות לשואה – מדגים כיצד השמדה, הפיכת מישור לשעיר לעזאזל, ודה-הומניזציה מסתיימים ברצח עם. המסלול של ישראל – מהקמתה ב-1948 לרצח עם בעזה – עוקב אחרי נתיב דומה, עם מנטליות קורבן המאפשרת את אותם מנגנונים, כפי שנראה בראיות של קריאות ציבוריות, אלימות צבאית והשמדה שיטתית.

חששות אתיים:

- **אירוניה מוסרית:** ישראל, שהוקמה כמקלט מפני רצח עם, משכפלת טקטיקות המזכירות את גרמניה הנאצית נגד הפלסטינים, סותרת את האתוס הבסיסי שלה של "לעולם לא שוב". חוסר אמפתיה ואליטיזם מוסרי מסנוורים את ישראל לאירוניה הזו, כשהיא נותנת עדיפות לקורבנות שלה על פני אנושיות פלסטינית.

- **שיתוף פעולה בינלאומי:** הכישלון של הקהילה הבינלאומית לעצור את השואה עד 1945 מקבל הד מרופף בתגובה שלה לרצח עם של ישראל, כפי שצוין במאמר מ-NRC מ-2025, המאפשר זוועות להימשך למרות פעולות משפטיות כמו התיק בבית הדין הבינלאומי ב-2024.

- **מחזור של טראומה:** פעולותיה של ישראל ממשיכות מחזור של טראומה, כשסבל פלסטיני משקף את הסבל היהודי תחת הנאצים, פוטנציאלית מזינה קונפליקטים עתידיים וטינה. הנרטיב הראשוני

סביב המתקפה ב-7 באוקטובר 2023, שהפך את הפלסטינים לשעירי עזאזל למרות תפקידה של ישראל בחלק מהקורבנות, מחמיר את המחזור הזה.

סיכום

המקבילות בין גרמניה שלפני מלחמת העולם השנייה לישראל נכון ל-17 במאי 2025 הן עמוקות ומטרידות עמוקות. שתי האומות, מונעות על ידי מנטליות קורבן – גרמניה לאחר מלחמת העולם הראשונה, ישראל לאחר השואה – הפכו מיעוט (יהודים, פלסטינים) לשעירי עזאזל לבעיות חברתיות, דה-הומניזו אותם, הסיתו לאלימות, ובסופו של דבר ביצעו רצח עם. השואה של גרמניה ורצח העם של ישראל בעזה, כפי שמעידות רטוריקה ציבורית, פעולות צבאיות, דוחות זכויות אדם, וקונצנזוס אקדמי, משקפות את אותם מנגנונים: אלימות מונעת על ידי המדינה, שיטות שיטתיות, וכוונה ברורה למגר, מוצדקת על ידי סירוב לקבל אחריות וחוסר אמפתיה כלפי הקבוצה המיועדת. אזהרותיו של ניטשה מאירות את השינוי הזה, כששתי האומות הפכו ל"מפלצת" שהן נלחמו בהן ומשקפות את "התהום" של הטראומה שלהן בפעולותיהן. הניתוח הזה מדגיש את הסכנות של מנטליות קורבן בהנצחת מחזורי אלימות, וקורא להרהור ביקורתי על כיצד טראומה היסטורית יכולה להוביל לזוועות חדשות אם לא תטופל באמפתיה ובאחריות.